

Bu Sayıda: Türkiye’de Sağın İdeolojik Haritası

Türkiye siyasal tarihinin çok büyük bir bölümü sağ partilerin iktidarı altında geçmiştir. Sosyal demokrasi çeşitli koalisyon denemeleri dışında bir defa iktidara gelecek gibi olmuş ve kaybetmiş, onun dışında Türkiye’de Cumhuriyet’ten sonra burjuvazinin iktidarı hep sağ partiler ya da sağın önderlik ettiği koalisyonlar eliyle kullanılmıştır. Tek parti döneminin aşın sağ partisi CHP’den sonra DP, AP, ANAP, DYP ve AKP iktidar blokunun merkez partileri olmuşlar; Milli Görüş partileri (MNP, MSP; RP; FP SP), MHP, CGP, YTP, BBP gibi yedekte duran partiler ise bu ana iktidar partisini destekleyen unsurlar olarak, iktidar blokunda dönemlerine ve işlevlerine göre yerlerini almışlardır.

Türkiye’de sağın tarihi, devletin sağla ilişkisinin tarihinden ayrı düşünülemez. Belirli dönemlerde, devletin çeşitli kanatlarıyla çatışan sağın farklı görünümünden söz etmek bile tüm bu çatışmaların denge noktası her zaman devlet olmuştur. Sağ hareketler bu yönüyle devlet geleneğini, oluşan denge noktalarını da gözeterek üstlenmiş, hareketleri ile devletin birbirlerinden ayrı şeyler olmadığı iddialarını da sürdürmüşlerdir. Tüm kanatlarıyla sağ hareketler, devletin geniş himayesi altında burjuvazinin ideolojik, politik ve ahlaki liderliğinin her dönemde koçbaşı olmuşlardır. Bu çerçevede toplumu kuşattıkları ideolojileri, Alman İdeolojisi’nde Marx ve Engels’in kullandığı anlamıyla, sömürülen emekçi sınıfları sisteme katmada oldukça önemli rol oynamıştır.

Sistemin meşrulaştırılmasında ve emekçiler arasında yayılmasında sağ hareketler, sosyal demokrasi çok fazla rol oynamışlardır. Bu rol nedeniyle, özellikle Türkiye’de anaakım sosyal analizler, sağın toplumsal olarak geriletilemeyecek bir hegemonyasına işaret etmiş, hatta bu hegemonyanın toplumsal yapının dokusunda olduğunu ileri sürmüştür. Anaakım politik tarih, devlet sivil toplum karşıtlığı üzerinden sağ politikayı demokratikleşmenin de motor gücü olarak konumlamıştır. Sınıflar mücadelesini ve ekonomi politiği gözardı eden bu analizler, politik egemenliğin yapılandırılmasında devletin olağanüstü etkisini atlarken, aynı zamanda içsel değer, toplumun değeri diye addedilen moral ya da entelektüel fenomenlerin sınıf doğasını da gizlemektedir. Bu sayıda da bizim çabamız, Türkiye’de sağın ideolojik haritasını çeşitli yönlerden ele alan yazılarla tam da bu ilişkilerin doğasını ortaya koymaktır.

Bu sayıya Mustafa Kemal Coşkun’un İslamcılığı bir kurtuluş ideolojisi, dolayısıyla tarihsel bir olgu olarak gördüğü yazısı ile başlıyoruz. Coşkun, yazısında İslamcılığın siyasal güç ve sınıf ilişkilerinden azade olmadığı gerçeğinden hareket ederek farklı dönemlerde farklı ideolojilerle eklemlendiğine dikkat çekmektedir. Makalenin temel tezi de bu çerçeveden yola çıkmaktadır: Türkiye’de İslamcılık ve İslamcı hareket, günümüzde toplumsal tabanının da esnaf, tüccar, küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerinden oluşmasından kaynaklanan bir zeminde bu sınıfların konjonktürel ihtiyaçlarına göre şekillenen eklemlenme süreci yaşamaktadır. Daha doğrusu, bu kesimlerin ihtiyaçları doğrultusunda diğer sağ kanat ideolojilerle de (Türkçülük, milliyetçilik, muhafazakarlık ya da liberalizm) eklemlenmektedir. Coşkun da bu çerçeveyi analitik biçimde resmeder.

İkinci yazımız Bülent Batuman’ın Müslüman toplumlarda ulus-inşası süreçlerinde ulusu temsil eden bir sembol olarak camileri ele aldığı makalesidir. Batuman’a göre devlet destekli büyük cami projeleri, bu ulus-inşa süreçlerinin bir boyutu olarak değerlendirilmelidir. Türkiye’deki süreçlere bakan Batuman, 1950’li yıllardan sonra cami mimarisinin siyasal boyut kazandığını öne sürmekte, sağın geniş damarı için tercih edilen cami mimarisinin geleneksel örneklerin taklidi ile sınırlı olduğunu ileri sürmektedir. Batuman’ın en önemli katkılarından birisi, AKP iktidarı döneminde bu cami mimarisinin çoğulculuğunu öne sürmesidir. Ancak Batuman’ın argümanı bununla sınırlı değildir. Yazar, AKP döneminin büyük ölçekli camilerinde, bu dönemde ortaya çıkan çoğulculuğa ya da modern arayışlar

yerine yine geleneksele dönülmesini, AKP iktidarının, ulusu "millet" biçiminde kurma çabasının parçası olarak değerlendirmektedir. Bu ise milleti küresel İslam içinde imtiyazlandırmaktadır. Buna da makalenin çok önemli bir katkısı olarak dikkat çekiyoruz.

Emre Arslan'ın yazısı yurt dışında yaşayan ülkücü gençlerle yapılan bir araştırmaya dayanmaktadır. Bu çalışmaya dayanarak Arslan, milliyetçiliğin ideolojik haritasını çıkarmaya çalışmaktadır. Ona göre, Almanya'da Ülkücülerin, Ülkücü derneklerle temasa geçme sürecinde kendilerini kirlilikten arındıracak bir temizlik fikri, onların ideolojik haritalarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu temizlik fikri, Ülkücülerin kendine özgü kaynaklarına dayanır ve çelişkilerle dolu bir retorik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu fikrin temel belirleyeni ise güç kavramıdır. Bu çerçevede de makalenin temizlik fikri üzerinden Ülkücü retorik analiz ettiğini söyleyebiliriz.

Görkem Akgöz ise, 1947 sendikacılığının ilk yıllarındaki sınıfsal kimliğin inşa sürecinde milliyetçi ve anti-komünist söylemleri incelediği makalesinde erken cumhuriyet döneminde işçi sınıfı kimliği ile ulusal kimliğin yakın ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Önerdiği ve gerçekleştirdiği yöntemsel katkı, bir yanlış bilinç okuması yapmak yerine, işçi sınıfı kimliği ve bilincinin kültürel ve siyasi inşasında milliyetçiliğin rolünü vurgulayan bir anlatı üzerinden işçi sınıfının oluşum sürecinin objektif ve sübjektif koşullarını analiz etmekte yatmaktadır. Bunun özellikle sağın ideolojik haritasının eksik olan sınıf bilinci yönünü tamamladığını belirtmek gerekir. Akgöz, sendikaların tarihine aşağıdan bakarken sınıfın öznel oluşum koşullarının bir yandan sendikal hareketin politik ve ideolojik ilişkiler evrenini nasıl sınırlandırdığını gösterirken, aynı zamanda neleri mümkün kıldığını da araştırmaktadır.

Deniz Parlak son zamanlarda öne çıkan helal gıda üzerine eğildiği yazısında gündelik hayat pratikleri ile topluma nüfuz eden ideolojiler arasındaki ilişkileri ortaya koymaya çalışmaktadır. İslamcılığın tarihsel seyrindeki değişim ve dönüşümlerin, kişilerin gündelik hayatlarına yansıdığını, bunun sonucunda da tüketim alışkanlıklarının da bu değişime ayak uydurduğunu belirtmektedir. Helal gıda olgusu da bu çerçevede sermayenin tüketim toplumu için yeni üretimi olarak çıkmaktadır. Yazıda da helal gıdanın bu alışkanlıkların gündelik hayatta sermayenin çıkarları çerçevesinde nasıl uyumlu bir ideolojik ürün olarak ortaya çıktığı araştırılmaktadır.

Güneş Gümüş'ün yazısı anti-kapitalist Müslümanlar üzerinedir. Gümüş, İslamcılarının muhalif bir hareketten iktidara uzanmasına mukabil, muhalif odakların radikalleşerek Müslüman anti-kapitalistleri oluşturduğunu ileri sürmektedir. Ona göre bu akım, İslamcı kökenlerden gelmekle birlikte siyasal İslamın geleneksel projesinden başka bir projeyi savunmaktadır. İslamcılarla aynı siyasal zemin içinde değil, radikal bir zemin içinde yükselmektedir.

Dosya dışı ilk makalemiz Gramsci üzerine. Gramsci'nin özellikle devlet kavrayışının incelendiği bu ayrıntılı makalede Cihan Cinemre, Gramsci'nin felsefe ve tarih arasındaki kurduğu yeni kavrayışı, özellikle Marx, Labriola ve Croce üzerinden ele almaya çalışmıştır. Buna göre Gramsci'nin praksis felsefesindeki spesifik özdeşlikleri vardır: ki bunlar felsefeye siyaset özdeşliği, yapı ile üstyapı özdeşliği ve sivil toplum - siyasal toplum özdeşliğidir. Bütün bunlar da Gramsci'nin devlet ve strateji kavrayışını etkilemiştir.

İkinci dosya dışı makalemiz ise Praksis'te pek rastlamadığımız bir sosyal bilim disiplininin, yani psikolojiden geliyor. Baran Gürsel'in makalesi, anaakım psikoloji biliminin kapitalist üretim ilişkilerinin sürdürülmesindeki rolü ile ilgileniyor. Gürsel'e göre, bireycilik ve akılcılık, kapitalist ilişkilerin yeniden üretilmesinde önemli etkisi olan iki kavramdır. Gürsel, bu çerçevede kapitalist çalışma ve psikoloji arasında bir ortaklık kurmakta ve hegemonya çerçevesinde oturtmaktadır.

Bu sayımızda iki tartışma yazımız bulunuyor. İlk tartışma yazımız, dergimizin bir önceki sayısında yayımlanan Senem Atvur imzalı "21. Yüzyılda Değişen Toplumsal Hareketler" adlı yazıyı eleştiren Ateş Uslu'ya aittir. İkinci tartışma yazımız ise Emre Arslan'a aittir. Arslan, 32. sayımızda yayımlanan Utku Balaban'ın "Faburjuvazi ve İktidar: Yakın Türkiye Tarihinde Sınıf ve Siyasal İslam" makalesini özellikle yöntemsel açıdan eleştirmektedir.

Toplumcu gerçekçi edebiyatçı ve sosyalist aydın Orhan Kemal'in de doğumunun 100. Yılında bulunuyoruz. Buradan onu anarken aynı zamanda gelecek sayımızda onun anısına yazılmış yazıları da değerlendireceğimizi bildirmek isteriz.

Gelecek sayımız rejim tartışmalarına ayrılmıştır. İyi okumalar diliyoruz.